
Par Ghajnejn fid-Dlam

Val V. Barbara

Sa ftit ilu f'kull belt u rahal ta' Malta kien hemm xi dar jew iżjed li xejn ma kellhom fama tajba. Kulhadd kien jibza' minnhom dawk id-djar, u fil-biċċa l-kbira kienu jibqgħu dejjem battala, jew jinkrew u f'qasir żmien jerġgħu jibattlu, għax hadd ma jkun jiflah jissaporti joqgħod fihom. Kienu djar antiki li, min jaf għal liema raġuni, kienu jgħidu li jidher il-hares fihom. Jiena nahseb li dawn id-djar illum spicċaw, kemm għax xi whud minnhom iggarrfu u thattew u flokhom inbnew ohrajn godda u moderni, kif ukoll għax, minhabba n-nuqqas ta' djar, il-bżonn igaghlek taghlaq ghajnejk u ssodd widnejk u tikri mqar jekk id-dar ikollha fiha mitt hares u mhux wiehed biss. Iżda hemm raġuni ohra wkoll, għax il-mentalità illum tbiddlet hafna, u qajla baqa' min jemmen fil-hares. U l-hares, li qisu ha għalih għax tilef il-kredu, mar jinheba u, sa fejn naf jien, ma ghadux jagħmel il-praspar li kien jagħmel fi żmien nannietna. U praspar għamel hafna, tafux! Ghallinqas skond ma jgħidu xi whud. Jiena gie li smajt b'widnejja stess lil min jirakkonta bl-akbar serjetà fuq xi hadd mill-familja tiegħu li kien jara l-hares id-dar. U l-hares kien iġib ruħu skond il-grazzja li jiehu ma' dak li jkun. Jgħidu li 'l xi whud kien iħobbhom u jagħtihom il-flus u hafna affarijiet ohra, waqt li ohrajn kien saħansitra jsawwathom jew jagħtihom qatgħa kbira billi jidhrilhom issa taħt sura ta' tork jew ras ta' tork, issa taħt sura ta' tarbija ċkejna, jew hafna suriet ohra. Għadni nisma' qisu l-bierah meta hdejna mietet waħda mara fl-aħjar tagħha, jaħasra; kienet mara sabiha, tbigh is-saħħa; imbagħad għamlet żmien tisfar u toghlob, sa ma' rebahha l-qabar, kulhadd stagħgeb kif inqerdet; u qalu li mietet bis-swat li kien jagħtiha l-hares. Kienu jgħidu wkoll li ċerti nies, u l-iżjed nisa li jkunu għalqu l-hamsin, kellhom bħal qawwa f'ghajnejhom li, jekk fid-dar ikun hemm il-hares, minnufih kienu jintebħu bih u jgħidulek, "Hemm, arah!" Biex ma ntawwalx, ngħidilkom minnufih u bla tlaqliq li jien qatt ma emmint fi hmerijiet bħal dawn, anqas meta kienu kważi jahilfuli li qed jgħiduli l-verità. Imma darba, hej.....

Le, ahjar ma ngħagġilx, għax qabel ma ngħidilkom x'għara darba lili stess, jeħtieġ infissrillkom xi ċirkustanzi. Biss ibqgħu ċerti li miniex se nivvintalkom hrejjeġ u stejjer, u nagħtikom kelma ta' raġel li l-ġrajja li se nirrakkontalkom għaddejt minnha tassew.

Mela wiehed mill-postijiet li għad għandhom sa llum il-fama tal-hares huwa l-palazz ta' l-Inkwizitur. Il-bini tiegħu fih kwartier għalih daqskemm hu kbir; għandu faċċata sabiha hafna, u fih għadd ta' swali daqsix jinfdi go

xulxin, kif kienu jibnu l-palazzi fl-antik. Il-bieb il-kbir ta' barra jaghti ghal intrata, li minnha tghaddi ghal żewġ indani taraġ wiesa' u tasal fis-sala l-kbira ta' l-ewwel sular. Qabel ma tibda t-taraġ, f'genb wiehed hemm bieb jaghti ghal daqsxejn ta' bitha u kuritur ckejken, dejjaq u mudlam, b'xi żewġ ċelel zghar jew tlieta fih, li biex tidhol fihom tbaxxi rasek sa qaddek. F'dawk iċ-ċelel kienu jqieghdu l-akkuzati sakemm idum il-proċess tagħhom quddiem l-Inkwizitur. Minn hdejn is-sala l-kbira ta' l-ewwel sular jibda garigor dejjaq tond, bhal dawk tal-kampnari tal-knejjes, li minnu titla' ghat-tieni sular u ghal fuq il-bejt kbir u sabih fejn issib taht ghajnejk id-dehra kollha tal-Port il-Kbir. Int u tiela' t-taraġ ta' dak il-garigor hemm kamra ckejkna hafna bla twieqi, u mudlama ssemmix. Kien hemm li għatli l-istorja li se nghidilkom.

F'dan il-palazz, ismu miegħu, kien joqghod l-Inkwizitur fiż-żmien li Malta kienet taht il-Kavallieri ta' l-Ordni ta' San Gwann. F'dak il-bini storiku għandu mnejn sar hafna ġid diplomatiku, imma l-istorja tghidilna wkoll li fih saru hafna affarijiet li lilna llum idarrsuna u jgāghluna nistmerruhom u mmaqdrhom. Fost l-ohrajn, hemmhekk kienu jtellghu quddiem l-Inkwizitur nies akkuzati bhala eretiċi jew shaħar. Tista' tghid li kull akkuzat li jidhol hemm ġew kien dejjem jispiċċaha hażin, kemm jekk ikun hati tassew, kemm jekk ikun vittma tal-qerq jew ta' l-iżbalji tal-bniedem. B'hafna mohqrija u torturi li jawhhu kienu jgāghluhom jistqarru li huma hatja, imqar jekk ma jkunux, u lil dawk li kienu jibqgħu hażjin wara t-torturi kienu jikkundanawhom bhala hatja u jagħtuhom f'idejn il-qorti tal-Gran Mastru ghas-sentenza. Min jaf x'raw dawk iċ-ċelel zghar u mudlama li semmejna f'it ilu, kemm tnehid u dmugh u turmenti, u kemm drabi l-art u l-hitan tagħhom iċċappsu bid-dmija. Min jaf dik is-sala l-kbira ta' l-ewwel sular, fejn kien isir il-proċess ta' l-akkuzati, kemm semgħet teħdid u gideb u kalunji, kemm rat qilla u mibegħda u hdura, kemm drabi kienet xhieda li taf tghid sewwa sa fejn twassal il-qalb tal-bniedem. U min ma semax bil-bir tas-skieken li kien hemm fih, skond ma jghidu xi whud? Mhux ta' b'xejn tawh il-fama li għandu!

Wara t-Tieni Gwerra Kbira dan il-post ta' qilla kien miftuħ għal kulhadd, għallinqas f'xi hinijiet tal-ġurnata, u hafna nies, fosthom jiena stess, kienu jidhlu fih kuljum. Nghid is-sewwa, jien la qatt rajt affarijiet lanqas smajt hsejjes strambi hemm ġew, u qatt ma smajt b'min forsi seta' kellu l-privileġġ speċjali li jara jew jisma' xi haġa ta' l-ghaġeb jew tal-biża' f'dak il-palazz. U kienu hafna dawk li daruh rokna rokna, bla qatt ma sehħilhom isibu l-bir tas-skieken li jsemmu. Imma jien, biex niċċajta, bosta drabi lil xi hbieb tiegħi kont nivvintalhom. Jekk xi hadd, li ma jkunx midhla tal-post, jistaqsini huwiex veru dak li jingħad fuqu u jekk jien qattx rajt jew smajt xi haġa go fih, kont nibdielu storja shiħa li lili stess kienet taqsamni bid-dahk minn ġewwa. Halli għalija! U, sabreċ! kemm kienu jemmnuni! Kienu jibqgħu b'halqhom miftuħ u b'harsa ta' tkexkix f'ghajnejhom meta kont nghidilhom x'nara u x'nisma':

kavallieri, libsin l-ilbies tal-gwerra, bix-xabla ma' qaddhom, iġorru f'idejhom stess rashom maqtugħa u jkaxkru l-ktajjen ma' saqajhom, kollox fid-dalma tal-lejl jew tard filghaxija xhin ikun dalam, m'ghandniex xi nghidu; maġistrati jteftfu mal-hitan, qishom qegħdin ifittxu karti u parċmini f'libreriji li ma jidhrux, u mbagħad thaxwix ta' karti f'idejhom xhin jifthuhom biex jaqrawhom; bojjiēt libsin l-iswed u b'wiċċhom mgħammad, b'xi habel jew mannara f'idejhom; nies imdendlin minn għonqhom mas-saqaf u jixxenglu qishom pupi taċ-ċraret ma' kull żiffa li tidhol mit-twieqi daqsieħ; qassisin bil-qieghda donnhom qegħdin jisimgħu l-aħħar qrara ta' l-imsejkna kkundannati; imbagħad twerżiq, tkaxkir, thaxwix, tnehid u krib, għajjat ta' rabja jew ta' wġiġħ, ċaqċiq ta' għodod u njam, tibsit u daqqiet, f'kelma wahda minn kull xorta ta' hsejjes li jwahħxu fis-skiet u d-dlam tal-lejl. Hbiebi, jahasra, kienu jibilgħu kollox bħal mazzun, u jien kont inżomm kemm niflaħ u nagħfas fuqi nnifsi biex ma ninfaqax bid-dahk. U b'ghajnejhom imberrqa kienu jghiduli: "Imma allura tibqa' hemm u ma tibzax?" Kont inwieġeb li dawn l-affarijiet għall-ewwel habtu jbeżżgħuni, tassew, iżda mbagħad tant drajthom li kont nibqa' nħares lejhom, xejn xejn għall-kurżità. U kont ngħid bejni u bejn ruhi: "Imma kemm hawn nies bahnana fid-dinja!"

Imma darba.....Le, stennew daqsxejn. Tiftakru li f'tit ilu semmejtikom dak il-garigor dejjaq u mudlam li minnu titla' għal fuq il-bejt. Għidtilkom ukoll li int u tiela' t-taraġ tal-garigor, f'tit qabel ma tasal hdejn il-bieb tal-bejt, hemm kamra ċkejkna bla twieqi. Aktar 'il fuq mit-taraġ, kif jispiċċa l-garigor hdejn il-bieb tal-bejt, hemm daqsxejn ta' rewwieħa jew tieqa żgħira bil-hadid imsallab, dejjem miftuħa. Id-dawl tax-xemx li jidhol minn dik it-tieqa matul il-ġurnata jdawwal mhux ħazin nofs it-taraġ tal-garigor, hekk li dik il-kamra ma tibqax tant mudlama; iżda wara nżul ix-xemx jew meta jkun il-qamar mimli, id-dawl li jidhol hu baxx hafna u bilkemm jasal biex jaqta' s-swidiġa tad-dlam ta' dik il-kamra, tant li jekk thares ġo fiha, ma tkunx tista' tagħżel haġa minn oħra.

L-istorja tiegħi ġrat fix-xitwa, filghaxija. Kienet ġurnata minn dawk is-sbieħ li jafu jagħmlu f'Malta fix-xitwa, u fettili nitla' fuq il-bejt biex nitgħaxxaq bid-dehra tal-Port il-Kbir tagħna, b'dak il-hafna dawl elettriku jleqq f'wiċċ il-baħar qisu kwiekeb iteptu. Bla ebda hsieb ta' xejn qbadt it-taraġ u bdejt tiela'. F'dak is-skiet li ma bħalu l-hsejjes ta' saqajja fuq it-taraġ tal-franka kienu jinstemgħu tliet darbiet iżjed. Taraġ wara l-oħra kont għoddni wasalt hdejn il-bieb tal-bejt. Imma, jien u għaddej minn hdejn dik il-kamra f'tarf il-garigor, għajnejja daru wehidhom lejn in-naħa ta' ġewwa tal-kamra. F'daqqa wahda ksaħt minn rasi sa saqajja, ġismi qam xewk xewk, u għajnejja riedu jaqbzu 'l barra minn hofrithom. Sirt qisni mwahħal ma' l-art, u bilkemm issugrajt nitniffes. Quddiem, fid-dlam ċappa ta' dik il-kamra, rajt par għajnejn sbieħ iħarsu lejja, ileqqu donnhom kellhom bħal dawl jirrifletti fuqhom. Il-harsa

taghhom ma nqalghetx minn fuqi. Mohhi kien donnu nixef, ma stajt nahseb xejn. Imma mbaghad l-istess biza' gaghelni nitharrekk, dort qajl qajl, u qbadt niezel it-taraġ, għall-ewwel wahda wahda u mbaghad sitta sitta. Kif wasalt isfel ma nafx. Waqaft b'nifsi maqtugh u qalbi thabbat qisha martell go sidri. Ma nahsibx li domt hafna hekk, u meta qbadt ġej f'tieghi u mohhi beda jirrifletti mill-ġdid, fhimt tajjeb li ma stajtx immieri lili nnifsi. Dawk l-ghajnejn rajthom żgur, ma kelli ebda dubju minn daqshekk. U kont ċert ukoll li dawk l-ghajnejn ma kinux ghajnejn ta' qattus jew ta' gurdien kbir. Le, dawk żgur kienu ghajnejn ta' bniedem. Kien hemm xi hadd mohbi hemm fuq fid-dlam? Jista' jkun, imma aktar ma bdejt nirraguna mieghi nnifsi, aktar bdejt nikkonvinci ruhi li forsi ma kinetx hrafa l-fama li kellu dak il-palazz. Iċ-ċajt kollu li kont niċċajta ma' hbiebi hassejtu jidwi f'widnejja, imma issa bhala haġa reali u mhux fantastika. Jien u nahseb, fuq wiehed mis-siġġijiet tas-soda li kien hemm fis-sala rajt biċċa xemgħa. Minnufih, minkejja li kont għadni daqsxejn imrieghed bil-qatgħa li hadt, wahhalt f'rasi li, jġri x'jġri ridt nitkixxef x'kienu dawk il-par ghajnejn. Jien, minn qaddisi, minieħ beżżieghi, u kont deċiż li anqas did-darba ma nhalli l-biza' jagħmel bija. "Xi jrid ikun!" għedt bejni u bejn ruhi. "Ahjar naċċerta ruhi issa, kif il-froġa għadha shuna, milli nibqa' b'dan il-ħsieb itaqqalli mohhi hajti kollha." Hriġt is-sulfarini mill-but, qbadt ix-xemgħa minn fuq is-siġġu u xgħeltha, u rsaqt mill-ġdid hdejn l-ewwel tarġa tal-garigor. Ma noqgħodx nahbi, kont għadni minieħ sod fuq riġlejja, madankollu għeżżiżt snieni u qbadt tiela', bil-mod, bil-mod, inħallikom taħsbu kif. Id-diwi tal-hoss ta' saqajja fuq it-taraġ bdejt nisthajlu wisq aktar qawwi minn qabel; il-logħob tad-dawl tax-xemgħa li kelli f'idi beda jixhet dellijiet suwed jizfnu mat-taraġ u mal-hajt; imma webbist rasi u bqajt tiela'. F'nofs it-taraġ ziffa ħafifa tfietli x-xemgħa. Qalbi għamlet tikk. F'dak id-dlam bżajt, imma ma twerwirtx. Ergajt xgħelt ix-xemgħa, u qegħidt il-pala t'idi miftuħa quddiem l-ilsien tan-nar biex ma jergax jintefa. Komplejt tiela', aktar ma nersaq lejn il-kamra, aktar nistenna li se tiġri xi haġa. Sa fl-ahħar wasalt. B'ruhi fi snieni waqaft quddiem dik il-kamra. Id-dawl tax-xemgħa nxtered fietel ma' kull rokna tagħha. Għal darb'ohra dawk il-par ghajnejn kienu hemm, issa jleqqu wisq aktar minn qabel; imma issa rajthom ingastati f'wiċċ helu ta' tfajjel, xagħru sbul id-deheb, haddejh lewn il-warda, xofftejh tal-qroll. Kien wiċċ isahħrek bi ġmielu, imma f'dak il-waqt xtaqt naqbdu u nfarrku trab ma' l-art. Ġbidtlu wahda f'qalbi, u b'saħħti kollha waddabtlu x-xemgħa li kelli f'idi. Imbagħad, sid tieghi nnifsi, ergajt inżilt 'l isfel. Dak il-wiċċ ta' anġlu tal-kartapesta, minn dawk li jarmaw fuq il-kolonni fit-triqat għall-festi. Dawk l-ghajnejn kienu ghajnejh tal-ħġieġ. X'ma jleqqux fid-dlam!